

Kulturmiljöprogram

Del 4.5 Forserum socken

Inledning

Denna del av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram redovisar bevarandevärda objekt inom Forserum socken.

Läsanvisning

Hela kulturmiljöprogrammet

I den fullständiga versionen av Nässjö kommuns kulturmiljöprogram finns bakgrunden till kulturmiljöprogrammet, fördjupad beskrivning av kulturmiljön och redovisning av samtliga bevarandevärda objekt inom kommunen.

Karta

De olika objektens lokalisering får man fram genom kartfunktionen på kommunens hemsida. Där går det hitta alla kommunens objekt i kartform och det går även att söka på fastighetsbeteckning och adress.

Klassning

Följande klasser används i kulturmiljöprogrammet:

Klass 1, byggnadsminne (KML 3 kap) / Kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap)

Graderingen avser byggnader som förklarats vara byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (kap 3-4). Klassificeringen avser befintliga byggnadsminnen.

Klass 2, Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap § 13)

Graderingen avser särskilt värdefull bebyggelse, sådana byggnader får inte fysiskt förvanskas vid förändring av eller i anslutning till byggnaden. Byggnaden bör skyddas genom q-bestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 3, särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Byggnaden har ett visst värde i fråga om till exempel utformning. Värdebärande element i byggnaden bör hanteras på ett varsamt sätt vid förändringar av eller i anslutning till byggnaden. Bör skyddas genom varsamhetsbestämmelse i områdesbestämmelse eller detaljplan.

Klass 4, allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap § 17)

Graderingen motsvarar det generella krav på hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden som gäller för alla byggnader.

Klass 5, avskrivs

Byggnaden har inte kulturhistoriska värden som behöver beaktas i plan- och bygglovsprocessen. Objekt i klass 5 finns inte upptagna i kulturmiljöprogrammet.

Klassningen är framtagen av Länsstyrelsen i Jönköpings län och är baserad på Plan- och bygglagens (PBL) hänsyns- och skyddsbestämmelser samt byggnadsminnen enligt Kulturmiljölagen (KML). Klassningen skiljer sig från den klassning som använts i kommunens tidigare kulturmiljöprogram "Värdefulla byggnader och miljöer" (2007) och därför har ny bedömning gjorts vid framtagande av detta program.

Del 4.5 Forserum socken

Från 400-talet e. Kr. har människor troligen mer stadigvarande bebott nuvarande Forserums sockencentrum. Den talrika förekomsten av kvadratiska stensättningar tyder på detta. Sockenkyrkan dateras tillbaka till 1100-talet och den bofasta befolkningen var i stor utsträckning jordbrukare. Under 1700-talet bedrevs industriell tillverkning av järn i Stenseryds masugn och ett större brännvinsbränneri har funnits vid Klockaregården. Det var dock först med Södra stanbanans framdragande genom bygden (1864) som Forserums utveckling till samhälle började. 1872 anlades Forserums bobinfabrik och år 1885 fanns 79 bostadshus. Tomterna var sällan avgränsade, med en oreglerad bebyggelse som följd.

500 Forserums sockencentrum

Forserum kyrka 1, Forserum församlingshem 1, fastighet Forserum 8:3, 8:4

Klass: 1 – Kyrkliga kulturminnen (KML 3, 4 kap)

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Forserums kyrka sägs vara uppförd under slutet av 1100-talet eller början på 1200-talet. Från början var takstolarna synliga från kyrkorummet och detta har återställts i sen tid, vilket är ovanligt. Kyrkan är om- och tillbyggd vid ett flertal tillfällen. På södra långväggen syns en rest av en fönsteröppning ovanför de nuvarande fönstren, något som tyder på att kyrkan tjänstgjort som en så kallad försvarskyrka under 1400- och 1500-talen. Kyrkan är byggd i skalmursteknik. 1781 förlängdes kyrkan med 9.6 meter, vilket en minnestavla

ovanför korporten berättar. Möjligtvis är det under denna tid som fönsteröppningarna fick den utformning som de har än idag. Efter att ha haft fristående klockstaplar under flera århundraden, lät man 1902 omgestalta västfasaden och förse kyrkan med ett vapenhus och ett torn med svängda barockformer. 1935 byggdes tornet om på nytt. 1996 blåstrades fasaden ren, putsades, vitkalkades och kyrkan fick ett nytt spåntak. 1976-77 restaurerades kyrkan då bland annat ytterportarna till kyrkan ersattes med nytillverkade. Under 2017 avslutades en takreivering där ett koppertak ersatte det tidigare spåntaket.

Bland inventarierna kan nämnas den odekorerade dopfunten (1200-tal), ett triumfkrucifix (1300-tal), predikstolen med skurna figurer föreställande Jesus och evangelisterna från 1700-talet, altartavlan från 1793, en av få kvarvarande Nordströmorglar byggd i Flisby 1856 samt ett av Elis Lundqvist 1954 målat korfönster.

På 1930-talet fann man nedgrävt på kyrkogården ett stenkors med en inristad torshammare. Detta är unikt för trakten och har troligen tillkommit i den religiösa brytningstiden mellan asatro och kristendom under 1000-talet. Stenen ligger till beskådande under predikstolen. På andra sidan vägen ligger sockenstugan, en tvåvåningsbyggnad med rödfärgad locklistpanel och tegeltäckt sadeltak. Här bedrevs skolundervisning från 1878. 1990 gjordes en tillbyggnad av Hammarströms arkitektkontor i Nässjö, som med en glasad gång skapat en anslutning mellan den nya och den gamla byggnaden.

Karaktärsdrag - Kyrkan

- Kyrkans romanska långhusform med rundat kor och västtorn
- Sadeltaket i koppar
- Vitkalkade fasaden
- Långsidornas fönster i trä med spröjs, tornets runda fönster samt korets två sentida råglasrutor
- Entrén med exponerat kalkstensornament i nyrenässans
- De synliga takstolarna i kyrkorummet

Ändringar av kyrkobyggnaden kan kräva tillstånd från Länsstyrelsen.

Karaktärsdrag – Sockenstugan

- Byggnadens volym i två våningar
- Sadeltaket
- Röda locklistpanelen med vita fönster- och dörrromfattningar samt knutar
- Tvåluftsfönstren och lunettfönstren med spröjs
- Den inglasade gången som knyter an den nya och gamla byggnaden

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Området är ett exempel på ett sockencentrum vars historia går tillbaka ända till 1100-talet.

Sockenstugan t h och den nya tillbyggnaden t v.

Kyrkans entré och tornet.

505 Område Sniparps by

Sniparp sörgård 1, Sniparp norrgård 2, 1, 3, 4, fastighet Sniparp 1:2, 2:2-2:6
Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus på 2:2.

Byn ligger i ett svagt svagt kuperat odlingslandskap som sluttar mot söder och öst med åker- och betesmark. Många kraftiga stenmurar och odlingsrösen. I området ligger en kvadratisk stensättning, 14 meter lång och 1.2 meter hög. Ytterligare en fornlämning består av två rösen, 15 respektive 12 meter i diameter. Den tredje fornlämningen utgör lämningarna av en gård som flyttades vid laga skifte.

De tre gårdarna med bostadshus utgörs av en parstuga (2:4) från omkring 1865 med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel, ett hus med sexdelad plan, (2:2) från omkring 1860 med gul locklistpanel och rött taktegel, samt ett hus som ursprungligen byggdes 1909, med gul locklistpanel och rött taktegel (2:6). Ekonomibyggnaderna är mestadels rödfärgade och har taktäckning av plåt. De är uppförda mellan 1900 och 1950. På 2:5 ligger bostadshus från 1940-talet med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel.

Karaktärsdrag – Bostadshus på 2:2

- Byggnadens volym
- Gula locklistpanelen med dekorerad kant mot taket
- Frontespisen med dekorerad fronton med spröjsat fönster
- Den höga sockeln och stentrappan
- Entréns dekorerade överstycke i trä på dörrömfattningen med räfflade pelare
- Fyrlufts-fönster av trä med spröjsar

Karaktärsdrag – Bostadshus på 2:6 och 2:5

- Byggnadernas volym
- Tvåkupiga tegelpannor
- Sadeltaket på 2:6 och mansardtaket på 2:5
- Snickargäldjen på 2:5:s veranda
- Fönster av trä med poster och spröjsar

Karaktärsdrag – Ekonomibyggnaderna

- Byggnadernas volym
- Röda panel med vita detaljer
- Ofärgade plåttak

Karaktärsdrag – Parstuga på 2:4

- Byggnadens volym
- Röda locklistpanel med vita detaljer
- Tvåkupiga tegelpannorna och skorstenarna uppförda i tegel
- Träfönstrens placering
- Det dekorativa dörrparet med spröjsade fönster
- Den dekorativa dörrromfattningen med runda och räfflade pilastrar i trä och överstycke
- Den sexdelade planlösningen

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gårdarna i Sniparps by visar på jordbruksbebyggelse från 1800- och 1900-tal. Bostadshuset på 2:2 är av särskilt värde då den visar på en mer påkostad bostad från kring 1800-talets mitt.

Bostadshus på 2:6.

Bostadshus på 2:3.

Bostadshus på 2:5.

Parstuga på 2:4.

506 Område Kullebo

Kullebo 1, fastighet Kullebo 1:2, 1:4, 1:5

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Manbyggnaden.

Före detta gårdsanläggning med bostadshus från 1890 i två våningar, före detta bostadshus av enkelstugetyp, arrendebostaden, från omkring 1840, en mindre byggnad, samt ladugård och före detta stallbyggnad från omkring 1890. Byggnaderna har rödfärgad locklistpanel och rött taktegel. Ladugården är delvis i liggande timmer med plåttak. Det större huset var från början socknens fattigstuga, och fungerade därefter som ålderdomshem fram till 1935. Har därefter använts som bostadshus. Nordost om byggnaderna ligger en välbevarad kvadratisk stensättning, 10 meter lång och 0.8 meter hög.

Karaktärsdrag – Manbyggnaden

- Byggnadens volym uppförd i två våningar med oinredd vind
- Sadeltaket belagt med röda tegelpannor
- Originalfönstren i trä med spröjs
- Höga sockeln med exponerad sten
- Den bevarade rumsindelningen och fast inredning

Karaktärsdrag – Ekonomibyggnaderna

- Byggnadernas volym
- Ladugården av rödmålat liggtimmer med vita detaljer samt rännebro
- Stående panel på övriga byggnader
- Omålade plåttak

Karaktärsdrag – Enkelstugan och arrendebostaden

- Byggnadernas volym
- Röda locklistpanelen med vita detaljer
- Sadeltaken belagda med rött två- och enkupigt tegel
- Originalfönstren med vit spröjs

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Gårdens struktur, läge och oförändrade byggnader. Det större bostadshuset är ett exempel på en fattigstuga och ålderdomshem från sekelskiftet 1900 fram till 1930-talet.

Ladugården.

507 Område sydvästra Forserum

Nylundsvägen 1, Fabriksgatan 22, 24 A-B, Nylundsvägen 5A-B, Torggatan 6, Fabriksgatan 20, fastighet Torget 2, 4, 18, Forserum 7:13, 7:19, 7:23, 7:24, Bobinen 7

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus längs Fabriksgatan.

Äldre arbetarbebyggelse vid Fabriksgatan. Bostadshusen är av enkel- och parstugetyp i 1½ våning med fasader av rödfärgad locklistpanel och taktäckning av rött tegel. Till fastigheterna hör trädgårdar från tiden 1870-1900. Några av husen är så kallade "pluttahus", där väggelement och fyllning utgörs av spill från Bobinfabriken. Dessa element tillverkades monteringsfärdiga. Det var vanligt att två familjer delade en parstuga och då hade gemensamt kök. Arbetarna har själva byggt sina bostäder eftersom inte fabriksägarna lät uppföra några.

Karaktärsdrag

- Bostadshusen och uthusens volym
- Komplementbyggnaderna och trädgårdarna
- Bostadshusens röda locklistpanel med vita detaljer
- Sadeltaken med rött taktegel
- Enkelstugan på Torget 18:s originalfönster med spröjs och dörrpar

Kultuhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Området ger en förnimmelse av dess tillkomstsytte som bostäder åt fabriksarbetarna och hur samhället har vidare utvecklats.

508a Område centrala Forserum

Storgatan 1-1A, fastighet Strömkarlen 3

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Affärs- och bostadshus byggt omkring 1890 med affärsentré mot Storgatan. På gaveln mot ån och Kyrkogatan finns en tvåvåningsveranda med snickerier och färgade glaspartier. Huset har fasad i ljusmålad locklistpanel och taktäckning av rött tegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med de olika byggnadskropparna
- Den glasade verandan i två våningar med snickarglädje och färgat glas
- Tvåluftsfönstren av trä med spröjsar
- Den ljusmålade locklistpanelen och tegeltaket

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på ett kombinerat affärs- och bostadshus från det sena 1800-talet.

508b Område centrala Forserum

Storgatan 1B, fastighet Strömkarlen 2

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus i två våningar med blågrön locklistpanel och rött taktegel. Huset är troligen byggt kring sekelskiftet 1900. Det märkliga på fastigheten är den rektangulära verandan med plåttak.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym i två våningar
- Sadeltaket belagt med tvåkupiga tegelpannor och verandans falsade plåttak
- Fasadens locklistpanel
- De höga fönstrens karaktär med spröjs
- Verandans detaljer, fönster med spröjs och dekorerade dörrpar i trä

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en sekelskiftesbostad uppförd kring 1900.

508d Område centrala Forserum

Dammgatan 3, fastighet Dammen 1

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

På denna fastighet låg klädhängarefabriken, och kvar från den tiden är en större bod. 1925 byggdes charkuteriaffären, en tvåvåningstegelbyggnad med brant takfall och en 20-talsklassicistisk frontespis. I samma anda putsades teglet med ljus puts. Huset är mycket lite förändrat, men sedan cirka 25 år rymmer affärslokalen en rörfirma.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespis
- Den symmetriska fönsterplaceringen och de få tvåluftsfönstren, ibland med spröjs
- Byggnadens putsade tegelfasad med breda hörn
- Det branta sadeltaket

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en 1920-talsbyggnad med lokaler för affärer och bostäder.

508e Område centrala Forserum

Dammgatan 2, fastighet Strömkarlen 4

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Före detta filfabriken.

På tomten ligger den före detta filfabriken i tegel, nu klädd i plåt, som inhyser annan verksamhet idag. Av dammarna finns idag få spår men man ser tydligt den kallmurade skoningen längs åfåran. På gården finns också ett före detta garveri, timrat i två våningar. Byggnaden ger ett ålderdomligt intryck och tillhör troligen Forserums äldsta byggnader.

Karaktärsdrag – Filfabriken

- Byggnadens volym, utformning och höga gavlar
- De välvda små fönstrens placering längs byggnadens långsidor
- Den underliggande tegelfasaden

Karaktärsdrag – Garveriet

- Byggnadens volym
- Liggtimmerstommen
- Tvåluftsfönstren med spröjs
- Sadeltaket klätt i ofärgad plåt

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

De två byggnaderna visar på produktion och industri från olika tider i Forserums centrum.

Garveriet.

509 Disponentvillan

Fabriksgatan 34, fastighet Solen 22

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Grosshandlare Öström, som ägde Bobinfabriken, lät 1882 bygga ett sommarställe i nuvarande kvarter Solen intill fabriksområdet. Huset är i 1½ våning med ett verandaparti i två våningar på långsidan, och glasade partier i schweizerstil på gavlarna. På den östra gaveln var den ursprungliga glasverandan mer dekorativ innan den fick det utseende den har idag. Det södra glaspartiet har tidigare varit inbyggt men har delvis tagits fram igen. Övervåningen är aningens utskjutande på en konsolfris. Fasaderna täcks av gulmålad liggande och stående fasspontpanel och huset har ett tegeltak.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med kraftigt markerad frontespis och veranda
- Det flacka sadeltaket med röda tegelpannor
- Den stående och liggande fasspontpanelen med dekorativa element
- Den höga exponerade stensockeln
- Originalfyrluftsfnstren i trä
- De båda verandorna med småspröjsade glasrutor och dekoration

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett bevarat exempel på ett påkostat sommarhus mitt i samhället.

510 Villa Östanö

Vallgatan 2, fastighet Östanö 1

Klass: 3 - Särskilt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Bostadshus från 1906, som ligger något avskilt strax intill stambanan Nässjö-Falköping vid en tidigare passage av järnvägen. Från början har detta varit en disponentvilla till en av de då närliggande fabrikerna. Byggnaden är i en och en halv våning med gulmålad stående fasspontpanel och med vita omfattningar och hörn, samt med en frontespis på östra långsidan. I nordöstra hörnet finns en elegant glasad veranda, som i våningen över har en mindre utformning och avslutas med en spetsig tornhuv. Byggnaden har ett sadeltak med svart, falsad plåt samt en sockel av huggen sten.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespis, verandautbyggnad och torn
- Verandans småspröjsade fönster samt övriga fyrluftsfönster med övre spröjs
- Sadeltaket med falsad plåt och den spetsiga tornhuv
- Den stående fasspontpanelen med vita omfattningar och hörn

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett välbevarat exempel på ett påkostat bostadshus från det tidiga 1900-talet.

511 Runseryd norrgård

Runseryd 1, fastighet Runseryd 4:1

Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap §13)

Före detta gårdsanläggning intill gamla Nässjövägen. Bostadshuset är av salstyp och uppfördes runt 1850 i 1½ våning med gråmålad locklistpanel och rött taktegel. Husets entréparti står i centrum med dess pilastrar och snidade dubbeldörrar. Dörröverstycket är även det snidat och strävat upp mot den klassicistiska frontespisen över entrén. Halvvåningen markeras av små lunettfönster som ligger ovanför de övriga fönstren i den symmetriska fasaden. Byggnaden står på en sentida källarvåning. De två gaslyktorna på gården kommer från Ystad och är ett senare tillägg. En bit ifrån byggnaden finns ett bostadshus av parstugetyp byggt omkring 1830, en våning med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel. Huset har idag två entréer och delvis ändrad fönstersättning.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med frontespisen
- Dubbeldörren med det snidade dörröverstycket
- De spröjsade tvåluftsfönstren och lunettfönstren
- Locklistpanelen och de vita detaljerna
- Frisen under taket
- Det tegelbelagda sadeltaket

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en påkostad mangårdsbyggnad från mitten av 1800-talet.

512 Runseryd södergård

Runseryd södergård 1, fastighet Runseryd 4:7
Klass: 2 - Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8 kap §13)

Före detta gårdsanläggning vid utfarten mot Nässjö med järnvägen och det öppna odlingslandskapet i bakgrunden. Bostadshuset är av salstyp, uppfört 1859 i 1½ våning, med vitmålad locklistpanel och brutet tak täckt av rött tegel. Entrén markeras av en frontespis utformad som en inbyggd veranda med konstfullt utförda snickerier. Lillstugan är av enkelstugetyp från cirka 1840 och fasaden har senare täckts av grå eternitplattor. Bodlängan är från 1800-talet, och har rödfärgat liggande timmer och rött enkupigt taktegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens volym med den dekorativa frontespisen
- Snickarglädjen på fasad och inglasade verandan
- Locklistpanelen och det brutna sadeltaket med tegelpannor
- De symmetriskt placerade tvåluftsfönstren med spröjs
- Dubbeldörren på verandan
- Tillhörande byggnader och deras placering på gården

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Anläggningen är ett exempel på en påkostad gård från mitten av 1800-talet, som senare dock har förfallit något.

513 Måletorp

Måletorp 1, fastighet Måletorp 1:1

Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Invid gamla riksvägen mot Nässjö ligger ett bostadshus av enkelstugetyp byggt omkring 1830. Detta hus, som från början var undantagsstuga, har 1½ våning med rödfärgad locklistpanel och rött taktegel. Bodbyggnaden från samma tid har rödfärgat liggtimmar och rött taktegel.

Karaktärsdrag

- Byggnadens storlek
- Den röda locklistpanelen
- De synliga taktimmerstolarna
- Sadeltaket i rött tegel
- Fönstrens och entrédörrens placering

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Byggnaden är ett exempel på en undantagsstuga från 1800-talets tidigare hälft, även fast den har moderniserats så har den bibehållit sin placering och storlek.

514 Forserums hembygdsgård

Forserum hembygdsgård 1, fastighet Runseryd 4:3
Klass: 4 - Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8 kap §17)

Kanarpsstugan.

Parkområdet inköptes 1948 och är på 20 000 kvm. Dit flyttades Kanarpsstugan från Kanarp i Öggestorps socken 1950. En spannmålsbod, med ursprung troligen i 1600-talet, flyttades från Runseryd 1953, och en linbastu (1830-talet) från Målen 1956. Museet uppfördes 2012 (invigdes 2014) och ställer ut Forserums bygde- och industrihistoria. Bland övriga byggnader kan nämnas Lilla boden, Stina Karins stuga och smedjan som nyuppfördes 1981. Den sistnämnda har byggts efter måtten från en gammal smedja i bygden och innehåller alla dess ursprungliga redskap.

Karaktärsdrag

- Hembygdsgårdens byggnadsbestånd och dess placering i förhållande till varandra
- Byggnadernas respektive volymer, fasadmateriäl, tak, fönsterplaceringar och interiörer

Kulturhistorisk bedömning och värdebeskrivning

Hembygdsgården är en plats där lokalbefolkningen kan komma och umgås kring byggnader representativa för samhället i stort.